

VÝVINOVÁ JAZYKOVÁ PORUCHA (VJP) ZOZNAM FAKTOV Verzia 2 (Aktualizovaná v marci, 2021)

VJP predstavuje pomerne veľké ťažkosti s učením, porozumením a používaním hovoreného jazyka.

DLD je relatívne NOVÝ termín (2017) pre stav, o ktorom vieme už stovky rokov. Tento stav má mnoho názvov: expresívno-receptívna jazyková porucha, špecifická jazyková porucha, porucha reči, alebo aj oneskorený vývin reči. Súčasným, konsenzuálnym pojmom v anglicky hovoriacom svete je Developmental Language Disorder alebo DLD (Bishop a kol., 2016; 2017), v slovenskom preklade Vývinová Porucha Jazyka alebo VJP (Masárová a kol., 2020).

Päť vecí, ktoré potrebujete vedieť o VJP

1. VJP je skryté postihnutie. Ľudia s VJP robia pri rozprávaní viac chýb alebo používajú jednoduchšie vety alebo majú dokonca problémy s organizáciou konverzácie. Tieto problémy nie sú pre neodborníka vždy zrejmé.
2. VJP sa objavuje v ranom detstve, ale pretrváva do dospelosti.
3. VJP postihuje ľudí na celom svete, bez ohľadu na jazyk, ktorým hovoria.
4. VJP je bežné. V jednej štúdií sa u 1 zo 14 detí prejavili príznaky VJP.
5. Na VJP záleží. Môže ovplyvniť sociálnu a emocionálnu pohodu, ako aj úspechy v škole a v práci.

VJP: Príčiny

- **Genetika a environmentálne riziká:** Mutácie na viacerých génoch predstavujú vysoké riziko pre VJP. Vedci zatiaľ neurčili všetky gény, ktoré prispievajú k problému alebo v akej kombinácii. Gény prejavujú svoj vplyv v kontexte. To znamená, že ľudia s genetickým rizikom môžu mať väčšiu alebo menšiu pravdepodobnosť VJP v určitých prostrediach (Spinith a kol., 2004). Predstavme si dve deti s rovnako vysokým genetickým rizikom VJP. Ak sa jedno narodí donosené a druhé predčasne, to predčasne narodené dieťa, ktoré strávilo menej času v prostredí maternice, má vyššie riziko VJP (Sansavini a kol., 2010). Majme na pamäti, že neexistuje jediná príčina a riziká „genetické + environmentálne“ sa týkajú náhody, nie istoty. Dve veci sú dôležité: 1) Musíme sa dozvedieť viac o príčinách VJP a 2) tvrdenie, že VJP je spôsobené rodičmi, ktorí svojim deťom dostatočne nerozprávajú alebo nečítajú, nie je pravdivé.
- **Neurobiológia:** VJP, rovnako ako všetky neurovývinové stavy, zahŕňa rozdiely vo vývine mozgu. Tieto rozdiely sú nepatrné. Je nepravdepodobné, že sa objavia na rutinnej snímke mozgu. Niektoré z rozdielov môžu nastať v častiach šedej kôry a vo veľkostiach rôznych oblastí mozgu. Oblasti mozgu môžu zahŕňať kortikálne zóny v predných a temporálnych lalokoch a striatálnu zónu bazálnych ganglií (Krishnan a kol., 2016; Mayes a kol., 2015). Vedci sa musia ešte veľa dozvedieť o rozdielnostiach pri vývine mozgu u detí, ktoré majú VJP.

VJP: Pridružené ťažkosti

- **Spojitosť k iným stavom:** VJP sa vyskytuje spolu s inými problémami, ako je ADHD, dyslexia alebo poruchy učenia, častejšie, ako len náhodne (Young a kol., 2002). Ľudia s VJP majú často jemne slabší aj motorický vývin (Cheng a kol., 2009). VJP a porucha autistického spektra sú dva rôzne problémy, ale sociálna komunikácia môže byť problematická v oboch. Jedným konzistentným rozdielom je, že vymedzené opakované správanie, záujmy a aktivity sú charakteristické pre autizmus, ale nie pre VJP.

- **Duševné zdravie:** V porovnaní s rovesníkmi s typickým jazykovým vývinom, deti s VJP s väčšou pravdepodobnosťou prejavujú internalizujúce správanie, ako je úzkosť a depresia, ako aj externalizujúce správanie, ako je agresia. Keď dieťa vyrastá, miera problémového správania má tendenciu sa zvyšovať (Curtis et al., 2018). Deti s VJP, ktoré majú optimistický postoj, sú si vedomé, že dokážu ovplyvniť svoj život a majú pozitívne vzťahy s rovesníkmi i dospelými, vedia odolávať problémom duševného zdravia (Lyons et al., 2018).

VJP: následky

- **Gramotnosť a akademické výsledky:** Hoci VJP ovplyvňuje hovorený jazyk, ľudia s VJP majú často problémy aj s písaným jazykom – čítaním, pravopisom a písaním (Joye a kol., 2019; Simkin, & Conti-Ramsden, 2006). Dobrý základ hovoreného jazyka napomáha deťom, keď sa učia čítať a písať, takže deti s VJP sú prirodzene vystavené riziku problémov s písaným jazykom.
- **Sociálne vzťahy:** Jazyk a reč sú rozhodujúce pri vytváraní vzťahov s inými ľuďmi. Deti s VJP sú náchylné k častejším problémom s rovesníkmi ako iné deti (Forrest a kol., 2020). Niektoré správy uvádzajú väčšiu pravdepodobnosť šikany (Rennecke a kol., 2019), ale u detí s VJP, ktoré dobre rozumejú svojim vlastným emóciám, je menej pravdepodobné, že sa stanú obeťami šikany (van den Bedem a kol., 2018).
- **Zamestnanie:** V porovnaní s ostatnými, dospelí s anamnézou VJP majú tendenciu pracovať v menej kvalifikovaných zamestnaniach a menej častejšie na pozíciách na plný úväzok. To znamená, že niektorí dospelí s VJP majú dobré vzdelanie a profesionálne výsledky (Conti-Ramsden a kol., 2018). Príliš veľa študentov s VJP v súčasnosti nedostáva podporu, ktorú potrebujú, aby dosiahli čo najlepšie výsledky v škole a práci (Dockrell a kol., 2019).

VJP: Služby

- **Diagnostika:** VJP je diagnóza založená na správaní, nie na snímkach mozgu alebo krvných testoch. Primárne sa posudzuje správanie, napr. ako dobre sa človek učí, ako dobre rozumie a používa hovorený a písaný jazyk. Diagnostik zvyčajne vykoná súbor jazykových testov a porovná výsledky týchto testov so skóre, ktoré by sme očakávali vzhľadom na vek a v niektorých prípadoch aj pohlavie účastníkov testu. Je dôležité, aby sa zväzil aj funkčný dopad akýchkoľvek jazykových problémov. Pre tento účel a OEU diagnostike pozorujú sociálne interakcie, zvažuje sa akademický výkon alebo výkon na pracovisku, a hovorí sa s jednotlivcom alebo rodinou. Kombinácia nízkej výkonnosti v testoch a dôkazov, že nízke jazykové schopnosti spôsobujú problémy v každodennom živote, môže viesť k diagnóze VJP (Bishop a kol., 2016). Keďže sa popri VJP môžu vyskytnúť aj iné stavy, okrem jazyka vie byť potrebné posúdiť aj iné oblasti, ako napríklad motorické zručnosti a pozornosť.
- **Intervencia:** Aby boli intervencie účinné, musia byť kvalitné a dostatočne dlhé – vyvíja sa čoraz viac sľubných postupov (Law a kol., 2015). Intervencie poskytované logopédmi v spolupráci s učiteľmi alebo asistentmi učiteľa môžu zlepšiť zručnosti, ako je slovná zásoba, naratívny diskurz a fonologické vedomosti (Archibald, 2017). Deti s ťažkou VJP môžu mať prospech z individualizovanejšej intervencie poskytovanej logopédmi (Ebbels a kol., 2019).

VJP: Verejné uznanie a kampaň RADLD

- **Potreba lepšieho verejného uznania VJP.** Verejná informovanosť o VJP je slabá, čo sa odráža aj v nízkej miere klinickej diagnostiky a výskumu tohto stavu (McGregor, 2020). Členovia medzinárodnej kampane RADLD pracujú na zvýšení povedomia o VJP prostredníctvom kanála YouTube, webovej stránky a sociálnych médií, ako aj každoročným Dňom povedomia o VJP, po anglicky "DLD Awareness Day".

Zdroje

Archibald, L. M. (2017). SLP-educator classroom collaboration: A review to inform reason-based practice. *Autism & Developmental Language Impairments*, 2, 2396941516680369.

Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & The CATALISE Consortium. (2016). [CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study](#). Identifying language impairments in children. *PLOS One*, 11(7), e0158753. doi:10.1371/journal.pone.0158753

Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & The CATALISE Consortium. (2017). [Phase 2 of CATALISE: a multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology](#). *Journal of Child Psychology & Psychiatry*. doi:10.1371/journal.pone.0158753

Cheng, H. C., Chen, H. Y., Tsai, C. L., Chen, Y. J., & Cherng, R. J. (2009). Comorbidity of motor and language impairments in preschool children of Taiwan. *Research in developmental disabilities*, 30(5), 1054-1061.

Conti-Ramsden, G., Durkin, K., Toseeb, U., Botting, N., & Pickles, A. (2018). Education and employment outcomes of young adults with a history of developmental language disorder. *International journal of language & communication disorders*, 53(2), 237-255.

Curtis, P. R., Frey, J. R., Watson, C. D., Hampton, L. H., & Roberts, M. Y. (2018). Language disorders and problem behaviors: A meta-analysis. *Pediatrics*, 142(2).

Dockrell, J. E., Ricketts, J., Palikara, O., Charman, T., & Lindsay, G. A. (2019, April). What drives educational support for children with developmental language disorder or autism spectrum disorder: Needs, or diagnostic category?. In *Frontiers in Education* (Vol. 4, p. 29). Frontiers.

Ebbels, S. H., McCartney, E., Slonims, V., Dockrell, J. E., & Norbury, C. F. (2019). Evidence-based pathways to intervention for children with language disorders. *International journal of language & communication disorders*, 54(1), 3-19.

Forrest, C. L., Gibson, J. L., Halligan, S. L., & St Clair, M. C. (2020). A cross-lagged analysis of emotion regulation, peer problems, and emotional problems in children with and without early language difficulties: Evidence from the millennium cohort study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(4), 1227-1239.

Joye, N., Broc, L., Olive, T., & Dockrell, J. (2019). Spelling performance in children with developmental language disorder: A meta-analysis across European languages. *Scientific Studies of Reading*, 23(2), 129-160.

Krishnan, S., Watkins, K. E., & Bishop, D. V. (2016). Neurobiological basis of language learning difficulties. *Trends in cognitive sciences*, 20(9), 701-714.

Law, Roulstone, & Lindsay, 2015 Integrating external evidence of intervention effectiveness with both practice and the parent perspective: development of 'What Works' for speech, language and communication needs. *Developmental Medicine & Child Neurology* 2015, 57(3), 223-228.

Lyons, R., & Roulstone, S. (2018). Well-being and resilience in children with speech and language disorders. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 61(2), 324-344.

Masárová, M., Bunová, B., Hrnčiarová, A., Moškuriáková, Z., Paluková, A., Petrik, M., ... Štenclová, L. (2020). Štandardné postupy: Poruchy vývinu jazyka [Standardised processes: Developmental Language Disorder.]. Ministry of Health of the Slovak Republic. https://www.health.gov.sk/Zdroje?/Sources/dokumenty/SDTP/standardy/Nove/Klinicka_logopedia_Poruha_vyvinu_jazyka_a_reci.pdf

- Mayes, A. K., Reilly, S., & Morgan, A. T. (2015). Neural correlates of childhood language disorder: a systematic review. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 57(8), 706-717.
- McGregor, K. K. (2020). How We Fail Children With Developmental Language Disorder. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 51(4), 981-992.
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E., ... Pickles, A. (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12573>
- Rennecke, L., Ronniger, P., Petermann, F., & Melzer, J. (2019). Developmental language disorder: Maternal stress level and behavioural difficulties of children with expressive and mixed receptive-expressive DLD. *Journal of communication disorders*, 80, 1-10.
- Sansavini, A., Guarini, A., Justice, L. M., Savini, S., Broccoli, S., Alessandrini, R., & Faldella, G. (2010). Does preterm birth increase a child's risk for language impairment?. *Early human development*, 86(12), 765-772.
- Simkin, Z., & Conti-Ramsden, G. (2006). Evidence of reading difficulty in subgroups of children with specific language impairment. *Child language teaching and therapy*, 22(3), 315-331.
- Spinath, F. M., Price, T. S., Dale, P. S., & Plomin, R. (2004). The genetic and environmental origins of language disability and ability. *Child Development*, 75(2), 445-454.
- van den Bedem, N. P., Dockrell, J. E., van Alphen, P. M., Kalicharan, S. V., & Rieffe, C. (2018). Victimization, bullying, and emotional competence: Longitudinal associations in (pre) adolescents with and without developmental language disorder. *Journal of speech, language, and hearing research*, 61(8), 2028-2044.
- Young, A. R., Beitchman, J. H., Johnson, C., Douglas, L., Atkinson, L., Escobar, M., & Wilson, B. (2002). Young adult academic outcomes in a longitudinal sample of early identified language impaired and control children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(5), 635-645.